

INLEIDING

Het voor-ontwerp van de Benelux-modelwet betreffende de agentuurovereenkomst en de daarbij behorende toelichting zijn in 1963 opgesteld door de Benelux-Studiecommissie tot Eenmaking van het Recht.

De Ministers van Justitie hebben hierin een aantal wijzigingen, merendeels van ondergeschikt belang, aangebracht en de niet-conventionele ontwerp-modelwet met toelichting op 10 mei 1965 namens de drie Regeringen ter fine van advies voorgelegd aan de Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad.

De Interparlementaire Raad heeft dit ontwerp gepubliceerd onder nummer 61-1 d.d. 24 mei 1965. De Commissie voor de burgerlijke, de handels- en de strafwetgeving van de Raad heeft op 12 september 1966 verslag uitgebracht over het ontwerp; dit verslag is opgenomen in stuk 61-2. Ter vergadering van 8 oktober 1966 heeft de Interparlementaire Raad eenparig een gunstig advies uitgebracht over het ontwerp van modelwet, onder voorbehoud dat daarin de door genoemde Commissie in haar verslag voorgestelde wijzigingen zouden worden aangebracht.

Tijdens dezelfde vergadering hebben de Regeringen de voorgestelde wijzigingen aanvaard, waarbij zij echter het voorstel tot toevoeging van een nieuw lid 3 aan artikel 6 van de modelwet in beraad hielden. Namens de drie Regeringen hebben de Ministers van Justitie vervolgens ook dat voorstel aanvaard, zij het in een enigszins gewijzigde vorm, en wel door een nieuw lid 2 in artikel 6 in te lassen. Voorts hebben die Ministers hun goedkeuring gehecht aan een bijwerking van de modelwet en een aanpassing van de toelichting, met als resultaat de hierna opgenomen tekst.

Het ligt in de bedoeling van de Regeringen de nieuwe regeling van de agentuurovereenkomst eerlang aan de Parlementen voor te leggen. In België en in Luxemburg zal zij op de gebruikelijke wijze tot stand komen door indiening van een wetsontwerp, waarin de bepalingen van de modelwet zijn opgenomen. In Nederland zal de nieuwe regeling in ieder geval worden geïncorporeerd in het ontwerp van het nieuwe Burgerlijk Wetboek, doch inlassing in het huidige Burgerlijk Wetboek wordt niet uitgesloten geacht.

**I. MODELWET
BETREFFENDE
DE AGENTUUROVEREENKOMST,
M/Just (67) 2**

Artikel 1

De agentuurovereenkomst is de overeenkomst waarbij de ene partij, de principaal, aan de andere partij, de handelsagent, buiten dienstbetrekking opdraagt, en deze zich verbindt, voor een bepaalde of een onbepaalde tijd en tegen beloning hetzij ten behoeve van de principaal bij de totstandkoming van overeenkomsten bemiddeling te verlenen, hetzij deze op naam en voor rekening van de principaal te sluiten.

Artikel 2

1. De handelsagent moet de belangen van de principaal behartigen met de zorgvuldigheid van een goed koopman.
2. Hij is verplicht de principaal alle nodige inlichtingen te geven en in het bijzonder onverwijld kennis te geven van de overeenkomsten die hij voor de principaal heeft bemiddeld of gesloten.

Artikel 3

1. De handelsagent kan zich voor verplichtingen die voor derden uit een door hem bemiddelde of gesloten overeenkomst voortvloeien, uitsluitend schriftelijk aansprakelijk stellen.
2. Tenzij schriftelijk anders is overeengekomen, is de handelsagent krachtens een beding van delcredere slechts aansprakelijk voor de gegoedheid van de derde.
3. Hij kan zich niet aansprakelijk stellen tot een bedrag hoger dan het overeengekomen commissieloon, tenzij het beding betrekking heeft op een bepaalde overeenkomst of op overeenkomsten die hij zelf in naam van de principaal sluit.

4. Indien er een kennelijke wanverhouding is tussen het risico dat de handelsagent op zich heeft genomen en het bedongen commissieloon, kan de rechter het bedrag waarvoor de handelsagent aansprakelijk is matigen, voor zover dit bedrag het commissieloon te boven gaat. De rechter houdt met alle omstandigheden rekening, in het bijzonder met de wijze waarop de handelsagent de belangen van de principaal heeft behartigd.

Artikel 4

1. De principaal moet alles doen wat een goed principaal in de gegeven omstandigheden behoort te doen om de handelsagent in staat te stellen zijn werkzaamheden te verrichten ;
2. Hij is verplicht de handelsagent zonder verwijl te waarschuwen, indien hij voorziet dat in een uitgesproken geringere mate dan de handelsagent mocht verwachten overeenkomsten zullen worden afgesloten of zullen mogen worden afgesloten.

Artikel 5

1. De handelsagent heeft recht op het overeengekomen commissieloon of, bij gebreke van een beding daaromtrent, op het gebruikelijke commissieloon voor de overeenkomsten die tijdens zijn agentschap zijn tot stand gekomen :

a. indien de overeenkomst door zijn tussenkomst is tot stand gekomen ;

b. indien de overeenkomst is tot stand gekomen met een klant die hij reeds vroeger voor een dergelijke overeenkomst had aangebracht ;

c. indien bedongen is dat hij met uitsluiting van anderen bevoegd is in een bepaald gebied of bij een bepaalde kring van personen werkzaam te zijn en de overeenkomst is gesloten met een in dat gebied gevestigde of tot die kring behorende persoon.

2. Is overeengekomen dat de handelsagent in een bepaald gebied of bij een bepaalde kring van personen werkzaam zal zijn, dan wordt hij, behoudens tegenbewijs, geacht daartoe met uitsluiting van anderen bevoegd te zijn.

3. Voor de voorbereiding van overeenkomsten die pas na het einde van de agentuurovereenkomst tot stand komen, heeft de handelsagent recht op een passende beloning tenzij dit strijdig zou zijn met de billijkheid. Op deze beloning zijn de bepalingen van deze wet omtrent het commissieloon van toepassing.

Artikel 6

1. Het recht op het commissieloon ontstaat zodra de overeenkomst met de derde is tot stand gekomen.

2. Indien de rol van de agent zich heeft beperkt tot het verlenen van bemiddeling bij de totstandkoming van de overeenkomst, wordt de order, die hij aan zijn principaal heeft doen toekomen, voor wat betreft het recht op commissie geacht te zijn aanvaard, tenzij de principaal de agent binnen een in de agentuurovereenkomst bepaalde termijn mededeelt, dat hij de order weigert of een voorbehoud maakt. Bij gebreke van een zodanige bepaling bedraagt de termijn een maand vanaf het moment dat hem de order is medegedeeld.

3. Het beding dat het recht op het commissieloon doet afhangen van de uitvoering van de overeenkomst, onthoudt aan de agent dit commissieloon alleen indien de nietuitvoering redelijkerwijs niet voor rekening van de principaal komt.

Artikel 7

1. De principaal is verplicht na afloop van iedere maand aan de handelsagent een schriftelijke opgave te verstrekken van het gedurende die maand verdiende commissieloon, onder vermelding van de gegevens waarop de berekening van het loon berust; deze opgave moet worden verstrekt voor het einde van de volgende maand. Partijen kunnen schriftelijk overeenkomen dat de opgave twee- of driemaandelijks wordt verstrekt.

2. De handelsagent is bevoegd van de principaal inzage te verlangen van de nodige bewijsstukken, echter zonder afgifte te kunnen verlangen. Hij kan zich op zijn kosten doen bijstaan door een deskundige, aanvaard door de principaal of bij afwijzing benoemd door de president van de rechtbank op verzoek van de handelsagent.

3. Echter kunnen partijen schriftelijk overeenkomen dat de inzage van de bewijsstukken zal geschieden aan een in de overeenkomst aangegeven persoon; indien deze zijn taak niet vervult, zal de president van de rechtbank een plaatsvervanger aanwijzen.

4. De overlegging van de bewijsstukken door de principaal geschiedt onder verplichting tot geheimhouding door de handelsagent en in de vorige leden vermelde personen. Deze laatsten zijn echter niet verplicht tot geheimhouding tegenover de handelsagent voor zover het betreft een in het eerste lid bedoeld gegeven.

Artikel 8

Het commissieloon wordt opeisbaar op de laatste dag van de maand waarin de opgave aan de handelsagent moet worden verstrekt.

Artikel 9

1. De handelsagent heeft recht op een beloning, indien hij bereid is zijn verplichtingen uit de agentuurovereenkomst na te komen of deze reeds heeft nagekomen, doch de principaal van de diensten van de handelsagent geen gebruik heeft gemaakt of in aanzienlijk geringe mate gebruik heeft gemaakt dan deze als normaal mocht verwachten, tenzij de gedraging van de principaal voortvloeit uit omstandigheden welke redelijkerwijs niet voor zijn rekening komen.

2. Bij de bepaling van deze beloning wordt rekening gehouden met het bedrag van het in de voorafgaande tijd verdiende commissieloon met alle andere ter zake dienende omstandigheden, zoals de onkosten die de handelsagent zich door het niet verrichten van werkzaamheden bespaart.

Artikel 10

Indien een agentuurovereenkomst die voor een bepaalde tijd is aangegaan, na het verstrijken van die termijn door partijen stilzwijgend wordt voortgezet, wordt zij geacht wederom te zijn aangegaan op dezelfde voorwaarden en voor dezelfde tijd, doch ten hoogste voor een jaar. Deze bepaling is van toepassing bij elke verdere stilzwijgende voortzetting.

Artikel 11

1. Indien een agentuurovereenkomst is aangegaan voor een onbepaalde tijd of voor een bepaalde tijd met recht van tussentijdse opzegging, is ieder der partijen bevoegd haar te doen eindigen met inachtneming van de overeengekomen opzeggingstermijn of bij gebreke daarvan, met inachtneming van een termijn van drie maanden.
2. De termijn van opzegging kan niet korter zijn dan een maand.
3. Opzegging behoort plaats te vinden tegen het einde van een kalendermaand.

Artikel 12

1. De agentuurovereenkomst eindigt door het overlijden van de handelsagent.
2. In geval van overlijden van de principaal zijn zowel zijn erfgenamen als de handelsagent bevoegd, mits binnen negen maanden na het overlijden, de overeenkomst te doen eindigen met een opzeggingstermijn van drie maanden.

Artikel 13

1. Ieder der partijen kan te allen tijde de agentuurovereenkomst doen eindigen. Echter is de partij die de overeenkomst beëindigt zonder eerbiediging van haar duur of zonder inachtneming van de wettelijke of overeengekomen opzeggingstermijn en zonder dat de wederpartij daarin toestemt, schadeplichtig, tenzij zij de overeenkomst doet eindigen om een dringende, aan de wederpartij onverwijld medegedeelde reden.

2. Dringende redenen zijn omstandigheden van zodanige aard dat van de partij die de overeenkomst doet eindigen, redelijkerwijs niet gevergd kan worden de overeenkomst, zelfs tijdelijk, in stand te laten.
3. Indien de beëindiging van de overeenkomst wegens een dringende reden gegrond is op omstandigheden, waarvoor de wederpartij een verwijt treft, is laatstgenoemde schadelijch.
4. Een beding waardoor aan een der partijen de beslissing wordt overgelaten of er een dringende reden aanwezig is, is nietig.

Artikel 14

1. Ieder der beide partijen is bevoegd de rechter te vragen de agentuurovereenkomst te ontbinden op grond van :
 - a. omstandigheden die een dringende reden opleveren in de zin van artikel 13, lid 2 ;
 - b. verandering in de omstandigheden welke van dien aard is, dat de billijkheid eist, dat aan de overeenkomst dadelijk of na korte tijd een einde wordt gemaakt.
2. De rechter bepaalt op welke dag de overeenkomst eindigt.
3. Spreekt de rechter de ontbinding uit op grond van een omstandigheid als bedoeld in het eerste lid onder a en kan van deze omstandigheid de verweerder een verwijt worden gemaakt, dan is deze schadelijch.
4. Spreekt de rechter de ontbinding uit op grond van hetgeen is bepaald in het eerste lid onder b, dan kan hij aan de verweerder een vergoeding toekennen. Hij kan bepalen dat deze in termijnen wordt betaald.

Artikel 15

1. De partij die, krachtens artikel 13 of artikel 14, derde lid, schadelijch is, is aan de wederpartij een som verschuldigd gelijk aan de beloning over de tijd dat de agentuurovereenkomst bij regelmatige beëindiging had behoren voort te duren. Voor de vaststelling van deze som wordt rekening gehouden met het in de voorafgaande tijd verdiende loon en met alle andere ter zake dienende omstandigheden.

2. De rechter is bevoegd deze som te verminderen, indien zij hem met het oog op de omstandigheden te hoog voorkomt.
3. De benadeelde partij kan, in plaats van de schadeloosstelling in de voorgaande leden bedoeld, volledige vergoeding van haar schade vorderen, onder gehoudenheid de omvang daarvan te bewijzen.

Artikel 16

1. Bij het einde van de agentuurovereenkomst heeft de handelsagent, die door zijn werkzaamheden een klantenkring heeft geschapen of ontwikkeld en die aldus een aanmerkelijk hogere waarde heeft verschaft aan de onderneming van de principaal, recht op een passende vergoeding, tenzij dit strijdig zou zijn met de billijkheid.
2. Deze vergoeding is niet hoger dan het bedrag van de beloning van één jaar, berekend naar het gemiddelde van de laatste vijf jaren of, indien de overeenkomst korter heeft geduurd, naar het gemiddelde van de gehele duur daarvan.

Artikel 17

1. Een beding dat de handelsagent beperkt in zijn vrijheid om na het einde van de agentuurovereenkomst werkzaam te zijn, is slechts geldig indien het schriftelijk is vastgesteld.
2. Aan zodanig beding kan de principaal geen rechten ontleenen, indien de overeenkomst is geëindigd :
 - a. doordat hij haar zonder toestemming van de handelsagent heeft beëindigd zonder inachtneming van de wettelijke of overeengekomen termijn en zonder een dringende aan de handelsagent onverwijld medegedeelde reden ;
 - b. doordat de handelsagent de overeenkomst heeft beëindigd vanwege een dringende, onverwijld aan de principaal medegedeelde reden, waarvoor laatstgenoemde een verwijt treft ;
 - c. door een rechterlijke uitspraak gegrond op omstandigheden ter zake waarvan de principaal een verwijt treft.

3. De rechter kan op verzoek van de handelsagent zulk een beding geheel of gedeeltelijk teniet doen, op grond dat, in verhouding tot het te beschermen belang van de principaal, de handelsagent door dat beding onbillijk wordt benadeeld.

4. Indien de principaal een boete of een bepaalde schadevergoeding heeft bedongen voor het geval de handelsagent handelt in strijd met het beding, kan de rechter op verzoek van de handelsagent deze boete of schadevergoeding verminderen, zo de bedongene bovenmatig is.

Artikel 18

Rechtsvorderingen gegrond op de artikelen 13, 14 en 16 verjaren door verloop van één jaar na het feit dat de vordering deed ontstaan.

Artikel 19

Van de artikelen 3, 5, lid 3, 6, lid 3, 7, 11, lid 2, 13, 14, 15, 16, lid 1, 17 en 18 kunnen partijen niet afwijken.

II. TOELICHTING,

M/Just (67)2, Bijlage

A. Algemeen

De Regeringen der Beneluxlanden achten een gemeenschappelijke regeling van de agentuurovereenkomst gewenst om de volgende redenen :

Wat betreft de Belgische en Luxemburgse wetgeving wensen zij aan de partijen bij een overeenkomst, waarvan het gewicht voor de handel klaarblijkelijk is, een statuut te verzekeren, dat de onderscheidene rechten en verplichtingen omschrijft. Van Nederlandse zijde is men bereid de geldende wettelijke regeling te wijzigen.

Het is bekend, dat in de huidige stand van de Belgische en Luxemburgse wetgevingen de rechten en verplichtingen van de handelsagent niet zijn neergelegd in een bijzondere wet zoals die wel bestaat in de meeste landen van het westen en het midden van Europa ⁽¹⁾.

Zowel in België als in Luxemburg onderscheiden wetenschap en rechtspraak enerzijds de handelsreiziger — volgens een recente woordenkeuze als handelsvertegenwoordiger betiteld —, van wiens arbeidsovereenkomst de ondergeschiktheid een wezenlijk element uitmaakt, anderzijds de handelsagent — tot voor kort handelsvertegenwoordiger genoemd —, die als vrij beroep uitoefent het optreden als tussenpersoon tot het verkrijgen van overeenkomsten of aanbiedingen voor iemand met wie hij in voortdurende relatie staat.

Maar bij gebreke van een eigen wettelijke regeling moest men in België en in Luxemburg, teneinde in de praktijk de vragen te beantwoorden die rijzen wat betreft de uit de uitoefening van dit beroep voortvloeiende rechtsbetrekkingen, zijn toevlucht nemen

⁽¹⁾ Men zie de Nederlandse wet van 5 november 1936, welke aan Titel IV van boek I van het Wetboek van Koophandel een vierde afdeling toevoegde : de artikelen 75a-75p ; de Zwitserse wet van 4 februari 1949, die voor de Code des Obligations een vierde Hoofdstuk toevoegde aan de dertiende titel : de artikelen 418a-418v ; de Duitse wet van 6 augustus 1953 welke afdeling VII van Boek I van het Handelsgesetzbuch wijzigde ; de Oostenrijkse wet van 24 juni 1921 met de naam Handelsagentengesetz ; het Franse decreet van 23 december 1958 betreffende de handelsagenten.

tot oplossingen bij wijze van analogie, twijfelachtig van aard en niet scherp omschreven ⁽²⁾.

Het kwam daarom bijzonder gewenst voor om, gebruik makende van de ervaring opgedaan in de landen, die in hun wetgeving reeds een statuut van de handelsagenten hebben opgenomen, een regeling uit te werken, die bovendien in de kringen der belanghebbenden vurig wordt gewenst. Dit laatste kwam allereerst tot uiting in een onder datum van 16 januari 1961 door de Kamer van Koophandel te Brussel opgesteld voorontwerp van wet tot instelling van een statuut voor de handelsagenten.

De betekenis van voormeld ontwerp werd onderstreept doordien het op 14 november 1961 ongewijzigd als wetsvoorstel bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers werd ingediend onder n° 217 (1961-1962) door de Heren Cudell, Verbaanderd en Drèze.

Opgemerkt wordt, dat de Heren Cudell, Radoux, Gillet en Saint-Remy onlangs bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers een nieuw wetsvoorstel hebben ingediend (Doc. n° 272, Zitting 1965-1966), dat geïnspireerd is door het Benelux-ontwerp.

De Benelux Studiecommissie tot eenmaking van het recht heeft vervolgens een voorontwerp gereed gemaakt, dat door een aantal bepalingen, nu eens van aanvullend dan weer van dwingend recht, voor de vragen welke de werkzaamheid van de handelsagenten doen rijzen, oplossingen beoogt, die een billijke regeling geven en in harmonie zijn met het geheel van de wetgeving in de drie landen.

Dit voorontwerp is, afgezien van enkele details, door de Regeringen overgenomen. De Regeringen hebben vervolgens enige wijzigingen aangebracht op voorstel van de Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad.

De regeling draagt het karakter van een modelwet. Het is niet mogelijk, gezien de bestaande wetten van de drie Beneluxlanden, een ontwerp te maken, dat zou moeten worden aanvaard « ne varietur ». Immers de voorgestelde regeling maakt niet uit en zou ook niet kunnen uitmaken een op zich zelf staand geheel zonder enig verband met de overige materie van het recht. Als voorbeeld van de samenhang met andere rechtsregels kan dienen het geval van faillissement en surséance van betaling. Zoals in de toelichting tot

(2) Verg. Frédéricq, Dr. Commercial t. I/362 ; étude Coolens, Jur. comm. Brux. 1955, p. 257 ; étude Limpens, Rev. trim. dr. comm. 1952, p. 221 ; Ber. Gent 4.6.1927, Jur. comm. Fl. 1927, blz. 184 ; verdeler Gent 26.6.1952, Rechtsk. Wkbl. 1953-54, 77 ; Comm. Brux. 27.3.1953 et app. Bruxelles 23.6.1953, Jur. Comm. Brux. 1955, 271 en 280.

artikel 12 zal worden vermeld, vindt men de regels — van land tot land verschillend — betreffende de invloed van faillissement op wederkerige overeenkomsten bij de algemene regeling van het faillissement. Wil men dit punt voor de agentuurovereenkomst in het bijzonder regelen, dan zal dit moeten geschieden in ieder land onder aanpassing aan de op dit stuk bestaande wetgeving. Een ander voorbeeld vormt artikel 14 dat een nieuwe mogelijkheid brengt van ontbinding door de rechter van de agentuurovereenkomst in de daar genoemde gevallen.

Wat betreft de te volgen procedure om tot die ontbinding te geraken, kent men in Nederland een rechtsgang van het type der requestprocedures, welke in het Belgisch en Luxemburgs recht op dit stuk onbekend is. De modelwet zal dus op meer dan een punt aangepast moeten worden aan de wetgeving van ieder der drie landen.

Wat de in de modelwet behandelde stof aangaat zal men bemerken dat alleen de interne betrekkingen tussen de contracterende partijen worden geregeld, met uitsluiting dus van de externe betrekkingen, die de werking van de agentuurovereenkomst ten opzichte van derden betreffen.

In de modelwet is ook aandacht besteed aan problemen van terminologie :

1) De modelwet bezigt de uitdrukking « commission » (Franse tekst) en « commissieloon » (Nederlandse tekst). In Nederland gebruikt men meestal het woord « provisie », maar ook wel « commissie » of « commissieloon ». De Nederlandse wet heeft het woord « loon ». In België is het de uitdrukking « commissieloon », welke het meest gebruikelijk is. Professor Van Dievoet, die geraadpleegd werd omtrent dit uiteenlopen van de terminologie, beveelt aan vast te houden aan het woord « commissieloon » dat overeenstemt met de richtlijnen van het « sociaal-rechtelijk woordenboek ». Om die reden is in de modelwet de uitdrukking « commissieloon » gebezigd.

2) Hoe de wederpartij van de handelsagent te noemen? Het is een vraag, die evenzeer bij de Franse als bij de Nederlandse tekst speelt. Ofschoon de agentuurovereenkomst geen overeenkomst van lastgeving is en op de beginselen van de lastgeving slechts een beroep zal worden gedaan in bepaalde bijzondere gevallen ⁽³⁾, wordt, bij gebreke van een nauwkeurige term, het woord « mandant » gekozen, zoals in de Franse en Zwitserse wet is geschied.

⁽³⁾ Zie terzake de beschouwingen hierna bij artikel 12.

In Nederland bezigt men de term « principaal ». Naar het oordeel van professor Van Dievoet is deze uitdrukking aanvaardbaar, ofschoon het gebruik er van niet beperkt is tot alleen het agentuurovereenkomst, doch zij heeft het bezwaar in België niet gebruikelijk te zijn. Gezien dit advies verkiezen de Regeringen niettemin het woord « principaal » aan te houden, dat in de Nederlandse wet staat en het voordeel biedt geen verwarring te wekken. Het woord is ontleend aan het engels, waarin de wederpartij van de agent « principal » wordt genoemd.

Het wordt niet wenselijk geacht de bepalingen van de modelwet van toepassing te doen zijn op de commissieovereenkomsten voor bepaalde of onbepaalde duur aangegaan alsmede op de overeenkomsten van al dan niet exclusieve verkoopconcessies. Eensdeels zijn de aldus bedoelde overeenkomsten zo verschillend van de agentuurovereenkomst, dat sommige bepalingen feitelijk niet kunnen toegepast worden, terwijl de toepassing van andere bepalingen, hoewel in feite mogelijk, niet zou verantwoord zijn. Anderdeels heeft de Belgische wetgever, meer inzonderheid wat betreft de concessieovereenkomst van exclusieve verkoop, onlangs een regeling ingevoerd waarop hij niet zo spoedig zal kunnen terugkomen.

B. Afzonderlijke artikelen

Artikel 1

De tekst geeft niet, zoals het Nederlandse Wetboek van Koophandel in artikel 75a doet, een definitie van de handelsagent, doch van de agentuurovereenkomst. Het werd beter geacht de overeenkomst te omschrijven dan één van de beide partijen; vooreerst omdat dit uit een oogpunt van wetgevingstechniek verkieslijk is, vervolgens en vooral, omdat een dergelijke definitie een oplossing geeft voor enige vragen, die gerezen zijn. Zal de wet zonder meer toepasselijk zijn als de handelsagent een rechtspersoon is, zal zij van toepassing zijn op degene voor wie het optreden als handelsagent een nevenberoep vormt? Uit de aanvaarde tekst volgt enerzijds, dat geen verschil gemaakt wordt tussen natuurlijke personen en rechtspersonen, anderzijds dat de wet toepasselijk zal zijn zowel op degene, voor wie het optreden als handelsagent een nevenberoep is, als op hem voor wie het zijn hoofdberoep uitmaakt.

Wil er sprake zijn van een agentuurovereenkomst — en bijgevolg van toepasselijkheid van de wet —, dan moet aan de volgende voorwaarden zijn voldaan: de agent moet zijn beroep in onafhankelijkheid uitoefenen, zonder — gelijk de handelsreiziger — in een verhou-

ding van ondergeschiktheid te staan ; hij koopt of verkoopt niet op eigen naam, maar sluit tegen beloning overeenkomsten voor de principaal of bezorgt hem orders ; tenslotte is vereist, dat naar de opzet van partijen de overeenkomst betrekkingen van duurzame aard beoogt, mogelijk voor bepaalde tijd, mogelijk voor onbepaalde tijd.

Artikel 2

Deze bepaling, die in de tegenwoordige Nederlandse wet niet voorkomt, is ingegeven door artikel 86 van de betreffende Duitse wet, zomede door artikel 418c van het Zwitserse Wetboek op het verbintenissenrecht.

De opzet is tweeledig : aan de ene kant een maatstaf te geven ter omschrijving van de plichten van de agent in verband met de belangen van de principaal ; aan de andere kant twee bepaalde verplichtingen te regelen : de principaal op de hoogte te houden ; hem met spoed kennis te geven van de gesloten overeenkomsten, indien de agent tot het sluiten daarvan in naam van de principaal bevoegd is, of van de zaken, welke hij heeft voorbereid en die de principaal gelegenheid bieden een overeenkomst af te sluiten.

Het eerste lid is ontleend aan artikel 418c van de Zwitserse wet. Het daarin ten opzichte van de agent gebruikte woord «zorgvuldigheid» omvat niet het inzicht en de begaafdheid die men gemeenlijk rekent tot de eigenschappen van een goed koopman. Men zal van de agent bij de behartiging van de zaken van de principaal niet meer mogen vergen dan de ijver en de nauwgezetheid van een goed koopman. Artikel 86, par. III, van de Duitse wet drukt deze gedachte uit door de woorden « handelt als ordentlicher Kaufmann ».

Artikel 3

De thans van kracht zijnde Nederlandse wetgeving — artikel 75e — beperkt de werking van een delcrederebeding tot het beloop van het loon, dat geldt voor de overeenkomst waarvan de agent de goede afloop garandeert.

In België, mag, krachtens de wet van 7 augustus 1963 (art. 21), het delcredere evenmin het bedrag van het commissieloon overschrijden. Van Belgische zijde bestaat er derhalve geen bezwaar tegen het statuut van de vrije handelsagent in deze gelijk te stellen met dat van de handelsvertegenwoordiger.

Het beding van delcredere is onderworpen aan de navolgende bepalingen :

a. het beding is slechts geldig, indien het schriftelijk overeengekomen wordt ;

b. het heeft alleen betrekking op de gegoedheid van de derde die een overeenkomst sluit met de principaal, tenzij uitdrukkelijk anders is bedongen ;

c. de agent kan zich niet voor meer aansprakelijk stellen dan voor het overeengekomen commissieloon, behalve wanneer het beding betrekking heeft op een bepaalde overeenkomst of, in het algemeen, op overeenkomsten die hijzelf in naam van de principaal afsluit ;

d. ingeval van kennelijke wanverhouding tussen het door de agenten gelopen risico en het overeengekomen commissieloon kan de rechter het bedrag waarvoor de handelsagent aansprakelijk is, matigen.

Het kan nuttig zijn bij deze punten het volgende aan te tekenen :

a. een overeenkomstig voorschrift is te vinden in artikel 86b van de Duitse wet en in artikel 418c van de Zwitserse wet ;

b. deze bepaling doet uitkomen, dat de agent instaat voor de gegoedheid van de derde en niet voor zijn andere verplichtingen, zoals die tot levering van waren, tenzij het tegendeel uitdrukkelijk is overeengekomen ;

c. uit dit voorschrift volgt, dat, indien een beding van delcredere zonder verdere omschrijving is gemaakt, de agent aansprakelijk is tot het overeengekomen commissieloon ; een verder gaande aansprakelijkheid kan slechts overeengekomen worden voor een bepaalde zaak — hetgeen niet uitsluit, dat bij één geschrift het beding gemaakt kan worden voor meer dan één bepaald omschreven zaak — of wel in het algemeen voor alle zaken welke de agent zelf afsluit voor de principaal ; deze twee mogelijkheden vindt men eveneens terug in het voormelde artikel 86b van de Duitse wet ;

d. bij het gebruik maken van zijn matigingsbevoegdheid zal de rechter rekening moeten houden met alle omstandigheden, in het bijzonder ook met de wijze waarop de agent de belangen van de principaal heeft behartigd.

Artikel 4

Het eerste lid van artikel 4 bevat een regel van algemene aard met betrekking tot de verbintenissen van de principaal : deze is

ontleend aan artikel 418f, lid 1, van de Zwitserse wet. Het werd overbodig geacht om, gelijk de Duitse wet doet in artikel 86a, de bescheiden te omschrijven waarvan de agent moet worden voorzien.

Het tweede lid komt eveneens overeen met het tweede lid van artikel 418f van de Zwitserse wet; een analoge bepaling treft men aan in het slot van artikel 86a van de Duitse wet.

De tekst is aldus geredigeerd, dat hij van toepassing is zowel op het geval dat de agent onderhandelt, terwijl het de principaal is die de overeenkomsten sluit, als op het geval dat de agent zelf bevoegd is tot afsluiting.

De waarschuwing moet geschieden, evenzeer indien de reden waarom de principaal de omvang van de zaken wenst te verminderen in van buiten komende oorzaken als wanneer die in oorzaken van intern beleid is te zoeken.

De gevolgen die een dergelijke vermindering van zaken kan hebben voor de contractuele betrekkingen tussen principaal en agent, zijn geregeld in de artikelen 9, 13 en 14.

Artikel 5

De redactie van lid 1 onder *a*, doet uitkomen, dat, wil er recht op commissieloon zijn, een daadwerkelijke tussenkomst van de agent nodig is. Het enkel opgeven van de namen van eventuele klanten geeft geen aanspraak op commissieloon.

De bepalingen van lid 1 onder *b* en *c* stemmen overeen met de Nederlandse wetgeving — artikel 75c — de Duitse — artikel 87 — en de Zwitserse — artikel 418g.

Een met de voor lid 2 overeenkomende bepaling treft men aan in artikel 75c, lid 3, van de Nederlandse wet. Men vindt een analoge bepaling in artikel 418f, lid 3, van de Zwitserse wet, echter met dit verschil dat volgens deze laatste wet, wanneer er afgeweken wordt van het in de hier geregelde gevallen ten gunste van de agenten vooropgestelde beginsel van uitsluitende bevoegdheid, deze afwijking schriftelijk moet worden vastgelegd.

Het derde lid is ingegeven door artikel 75c van de Nederlandse wet dat inhoudt, dat de handelsagent recht heeft op een billijke beloning voor de voorbereiding van overeenkomsten, welke eerst zijn gesloten na het einde van de agentuurovereenkomst. Het zal afhangen van de omstandigheden, welke beloning in een bepaald geval billijk is te achten. Het is denkbaar dat de beloning even groot mag zijn als het normale commissieloon, bijvoorbeeld als de

principaal het afsluiten van de overeenkomst, welke de agent heeft voorbereid, heeft uitgesteld tot na het aflopen van de agentuur-overeenkomst.

De slotzin van lid 3 is toegevoegd om iedere twijfel af te snijden dat met betrekking tot deze beloning toepasselijk zijn de regels betreffende het overeengekomen commissieloon, zoals de bepaling van artikel 7 aangaande het door de principaal te eerbiedigen recht van de agent op inzage wat betreft het verloop van zaken.

Artikel 6

Het eerste lid bevat het grondbeginsel, dat als regel toepasselijk is, tenzij anders is overeengekomen.

De bepaling van lid 2 is opgenomen op voorstel van de Raad-gevende Interparlementaire Beneluxraad. Evenals artikel 4, lid 2, van de Belgische wet van 30 juli 1963 beoogt het een agent, die slechts zijn bemiddeling verleent, commissieloon te verzekeren voor het geval de principaal niet binnen een bepaalde tijd laat weten of hij een order accepteert. In afwijking van de genoemde bepaling van de Belgische wet is niet voorgeschreven, dat weigering en voorbehoud schriftelijk moeten worden medegedeeld. Bovendien is het voorschrift niet van dwingende aard, zodat partijen er van kunnen afwijken. Voor het geval de overeenkomst de termijn waarbinnen de principaal zich moet uiten niet regelt, is die termijn bepaald op één maand vanaf het moment dat hem de order is medegedeeld, d.w.z. vanaf het moment dat de principaal de mededeling betreffende de order heeft ontvangen of had behoren te ontvangen.

Indien partijen het beding maken, dat het commissieloon verschuldigd is na de uitvoering van de overeenkomst en derhalve de agent zijn aanspraak op commissieloon verliest, als de zaak niet uitgevoerd wordt, zullen zij gemeenlijk het oog hebben op gevallen van niet-uitvoering waarvan de oorzaak redelijkerwijs niet voor rekening van de principaal komt.

Bij voorbeeld denke men aan : de niet-uitvoering van de overeenkomst enkel te wijten aan de derde, overmacht welke het de principaal onmogelijk maakt haar uit te voeren, een naderhand gebleken insolventie van de derde. Bovendien kan men zeggen, dat het in beginsel niet redelijk is dat de agent de vruchten van zijn arbeid onthouden worden, wanneer de oorzaak van de niet-uitvoering aan de principaal niet vreemd is. Dit is niet alleen het geval, indien aan de principaal een bepaalde fout kan worden verweten, maar ook indien de principaal bijvoorbeeld vanwege een

prijsstijging van grondstoffen of van een schaarste van werkrachten op de arbeidsmarkt, er toe gekomen is, hetzij een afgesloten overeenkomst niet uit te voeren, hetzij haar naderhand ongedaan te maken.

Om deze reden is het derde lid toegevoegd.

Een analoge bepaling vindt men terug in artikel 75b, lid 2 van de Nederlandse wet, dat recht op loon toekent in geval van niet-uitvoering «indien deze redelijkerwijs aan de principaal kan worden toegerekend», en in artikel 418h, lid 1, van de Zwitserse wet, dat bepaalt dat «l'agent perd son droit à la provision dans la mesure où l'exécution d'une affaire conclue est empêchée par une cause non imputable au mandant».

De woorden «redelijkerwijs niet voor rekening van de principaal komt» zijn verkozen boven de uitdrukking «aan de principaal niet toe te rekenen», omdat het woord «toerekenen» in de franse tekst de indruk zou kunnen wekken dat er schuld van de principaal vereist zou zijn, terwijl naar hetgeen hierboven is betoogd, de principaal het loon verschuldigd zal zijn, wanneer de oorzaak van de niet-uitvoering tot het normale risico van zijn bedrijf behoort.

Artikel 7

Het eerste lid schrijft in het belang van de agent voor, dat de principaal verplicht is hem na iedere maand een schriftelijke opgave te verstrekken van het gedurende die maand verdiende commissieloon. De tweede zin van dit lid staat evenwel toe om schriftelijk overeen te komen, dat de opgave twee- of driemaandelijks wordt verstrekt. Een soortgelijke bepaling treft men aan in artikel 87c van de Duitse wet.

De verplichting zoals zij gesteld is, sluit in dat de agent in het bezit moet zijn gesteld van de op een bepaalde maand betrekkelijke opgave ten laatste 31 dagen na het einde van die maand.

Het tweede lid verankert voor de agent het recht om mededeling te ontvangen van de bewijsstukken welke nodig zijn om de juistheid te beoordelen van de hem door de principaal verstrekte loonopgaven.

Dit recht, dat aan de agent wordt toegekend door de Nederlandse wetgeving (artikel 75f en 1638e), de Belgische (artikel 11 van de wet van 30 juli 1963), de Duitse (artikel 87c II en III), de Zwitserse (artikel 415k), de Oostenrijkse (wet van 24 juni 1921, artikel 15), betekent voor het Luxemburgse recht iets nieuws.

Het beginsel zelf van het recht van controle, zoals dit wordt voorgesteld, had reeds zekere steun gevonden in de wetenschap en rechtspraak. Bij een rechtspositie, welke vergelijkbaar is met die van de handelsagent, nl. die waarin de niet beherende vennoot in een personenvennootschap zich bevindt, kenden in België zowel de wetenschap ⁽⁴⁾ als de rechtspraak ⁽⁵⁾ aan die vennoot een recht van controle toe, waarvan de vorm in zich voordoend geval door de rechtbank wordt vastgesteld. De Luxemburgse rechtspraak huldigt overeenkomstige beginselen voor de figuur van de loontrekende handelsreizigers ⁽⁶⁾.

Welke moet de omvang zijn van dit recht van onderzoek ? Er kan geen sprake zijn om aan de agent een algemeen recht van onderzoek in de boeken en de bescheiden van de principaal te geven ; alleen de gegevens welke rechtstreeks betrekking hebben op zijn recht om commissieloon mogen het onderwerp zijn van een dergelijk onderzoek : brieven, facturen, uittreksels van afrekeningen en boekhouding, voorzover de kennismeming daarvan noodzakelijk is.

Het verdient opmerking, dat het Verbond der Belgische Nijverheid — destijds geraadpleegd ter zake van dit recht op onderzoek — de grond er van als juist erkende, hoewel het de aandacht vestigde op de noodzakelijkheid « het onderzoek van de bewijsstukken slechts toe te staan onder zodanige voorwaarden, dat misbruik daarvan onmogelijk is » ; in die gedachtengang was het van mening, dat « de enige methode, welke de verlangde waarborgen biedt, bestaat in de overlegging zonder verplaatsing ». Voormelde vereniging stelde eveneens de vraag, of het wat deze materie aangaat niet wenselijk ware aan partijen toe te staan vrijelijk de overeenkomsten te treffen, die zij passend achten, omdat van de veronderstelling zou mogen worden uitgegaan dat zij economisch even krachtig zijn.

Het werd niet aanbeveenswaardig geoordeeld de tekst het karakter van aanvullend recht te geven, hetgeen bovendien voor Nederland bezwaarlijk aanvaardbaar zou zijn, en zij meent, dat het gevaar van misbruik bij het onderzoek kan worden afgesneden door de in de leden 2 en 3 voorgestelde bepalingen.

Uit het tweede lid blijkt duidelijk, dat de agent geen afgifte van originele stukken kan vorderen, maar enkel kan verlangen er kennis van te nemen, en, naar omstandigheden, er afschriften of uittreksels van te bekomen.

(4) *Frédéricq*, IV n° 214.

(5) *Cass.* 21.2.1929, *Pas.* 1929.1.99.

(6) *Pemmers et Elvinger* : « Le contrat de Travail des employés » n° 157 — p. 73 ; *Cour d'appel Luxembourg*, 6.12.1927 — *Z.A./V.V.*

Dit tweede lid geeft daarenboven aan de agent het recht zich op zijn kosten door een deskundige te doen bijstaan; indien de principaal echter bezwaar heeft tegen een bepaalde deskundige, kan hij zich verzetten tegen diens optreden; worden partijen het niet eens, dan heeft de agent de bevoegdheid aan de president van de rechtbank de aanwijzing van een deskundige, die hem zal bijstaan, te verzoeken; de principaal kan het optreden van een aldus aangewezen deskundige niet weigeren.

Ook vermogen partijen reeds bij het sluiten van de agentuur-overeenkomst overeen te komen dat de overlegging van de nodige bewijsstukken niet zal geschieden aan de agent zelf, maar aan een in het contract door partijen aangewezen derde. Indien deze derde zijn taak niet vervult en partijen het niet eens worden omtrent zijn vervanging, kunnen zij zich wenden tot de president van de rechtbank.

De modelwet regelt niet de procedure volgens welke men zich in de in dit artikel voorziene gevallen tot de president moet richten. Het is geraten de regeling van deze procedure voor te behouden aan de wetgever van ieder der drie landen.

Het kan voorkomen dat de agent geen overlegging van stukken krijgt of een overlegging die hij voor onvoldoende houdt. In dat geval kan hij zich tot de rechter wenden teneinde de principaal te dwingen zijn verplichtingen na te komen en de rechter zal de maatregelen nemen, die hem daartoe geschikt voorkomen, zoals de benoeming van een deskundige.

Het vierde lid van artikel 7, hetwelk de verplichting tot geheimhouding regelt, is ontleend aan artikel 1638e van het Nederlandse burgerlijk wetboek, dat bij artikel 75f van toepassing is verklaard op de handelsagenten. In de modelwet is niet overgenomen de bepaling, dat de verplichting tot geheimhouding voor zover nodig opgeheven is, indien de opgave in recht wordt betwist. Immers ook zonder uitdrukkelijke vermelding zal men mogen aannemen, dat er geen verplichting tot geheimhouding bestaat met betrekking tot punten van geschil, die het ontwerp van een geding uitmaken.

Artikel 8

Het werd wenselijk geacht een voorschrift in te voegen betreffende de opeisbaarheid van het commissieloon voor het geval dat partijen op dit punt niets geregeld hebben en er geen gebruik op dit stuk bestaat.

Artikel 9

Er wordt aan herinnerd, dat artikel 6, lid 3, het oog heeft op de gevallen waarin — hoewel het contract bepaalt dat het commissieloon eerste aan de agent toekomt na de uitvoering van de met de derde aangegane overeenkomst — het loon niettegenstaande de niet-uitvoering van de overeenkomst toch verschuldigd is. Dit is zo als de oorzaak van de niet-uitvoering niet beschouwd kan worden als vreemd te zijn aan de principaal.

Artikel 9 betreft het geval dat de principaal zich aldus gedraagt, dat met derden geen overeenkomsten tot stand komen of in aanzienlijke geringere mate tot stand komen dan de agent mocht verwachten, doordat de principaal geen beroep doet of in belangrijk geringere mate een beroep doet op de diensten van de agent.

De Nederlandse wet neemt in artikel 75d over hetgeen bepaald is in artikel 1638d van het Burgerlijk Wetboek op het stuk van het arbeidscontract :

« De handelsagent verliest zijn aanspraak op loon niet, indien hij bereid is zijn verplichtingen uit de agentuurovereenkomst na te komen, doch de principaal daarvan geen gebruik heeft gemaakt, hetzij door eigen schuld of zelfs tengevolge van, hem persoonlijk betreffende, toevallige verhindering ».

De woorden « hem persoonlijk betreffende toevallige verhindering » hebben critiek ondervonden, wegens gebrek aan duidelijkheid ; men is het er over eens, dat de wetgever getracht heeft uit te drukken, welke oorzaken voor rekening van de principaal blijven. In de modelwet is een formule verkozen, die tot uitdrukking brengt, dat het hier gaat om een vraag van risico, doch die grote vrijheid laat in de beoordeling van het concrete geval, rekening gehouden met alle omstandigheden. In het algemeen kan men met Meijers (7) zeggen, dat de principaal een beloning verschuldigd is, indien de omstandigheden, die voor hem het motief vormde waarom hij geen gebruik heeft gemaakt van de diensten van de agent, onder het normale bedrijfsrisico van de principaal vallen.

Men bemerke dat de tekst beoogt aan de agent een recht op beloning te geven en niet op commissieloon. Inderdaad gaat het niet om eigenlijk gezegd commissieloon, omdat er tussen de principaal en derden geen zaken zijn afgesloten. Maar deze

(7) Arbeidscontract blz. 124.

beloning zal — naar de bewoordingen van het tweede lid — berekend worden op basis van de vroeger door de agent verdiende commissielonen onder aftrek van de kosten, welke hij zich door het niet verrichten van werkzaamheden heeft bespaard.

Artikel 10

De vraag is gerezen of er aanleiding is een regeling te treffen voor de figuur die zich voordoet wanneer een agentuurovereenkomst, die oorspronkelijk voor bepaalde tijd was aangegaan, wordt voortgezet zonder dat partijen zich uitgesproken hebben over de duur daarvan. Naar Belgisch recht zou men voor dat geval — naar analogie met de regeling van het bedienendencontract — beslissen dat de nieuwe overeenkomst voor onbepaalde tijd zal voortduren; dit zou betekenen dat de overeenkomst zou kunnen worden beëindigd op vrij korte termijn ⁽⁸⁾. De Nederlandse wet — artikel 75g, lid 3 — bepaalt voor dat geval, dat de overeenkomst wordt verlengd voor een tijdsduur gelijk aan die welke voor het afgelopen contract gold. Deze oplossing schijnt te ver te gaan; indien de oorspronkelijke overeenkomst van lange duur was, is het weinig waarschijnlijk, dat partijen van zins zouden zijn hun verhouding voor een nieuw zeer lang tijdsverloop te bestendigen, zonder schriftelijk de duur van dat nieuwe verband te omlijnen.

In de modelwet is de voorkeur gegeven aan een tussenoplossing, welke de Zwitserse wet heeft aanvaard — artikel 418p —; de nieuwe overeenkomst zal dezelfde duur hebben als de oude echter met een maximum van één jaar.

Het spreekt vanzelf, dat het partijen vrij staat in hun oorspronkelijke overeenkomst bepalingen te maken voor het geval van stilzwijgende verlenging, die van artikel 10 afwijken.

Artikel 11

De agentuurovereenkomst zal zich voordoen in een der drie volgende varianten:

a. een overeenkomst voor bepaalde tijd of in zeldzame gevallen voor een bepaald object, bijvoorbeeld de liquidatie van een voorraad;

b. een overeenkomst voor onbepaalde tijd;

⁽⁸⁾ Vergelijk artikel 11 hieronder.

c. een overeenkomst voor bepaalde tijd, maar met de mogelijkheid van vervroegde beëindiging, bijvoorbeeld een agentuurovereenkomst aangegaan voor tien jaar, met de mogelijkheid deze op te zeggen na vijf jaar.

De modelwet houdt zich niet bezig met de eerste variant; hetgeen partijen overeengekomen zijn strekt hun tot wet.

Wat de beide andere varianten aangaat, brengt de modelwet bepalingen die ontleend zijn aan artikel 75g van de Nederlandse wet.

De leden 1 en 3 geven aan, dat, bij gebreke van bedingen van partijen op deze punten, de opzeggingstermijn drie maanden zal bedragen en de opzegging moet worden gedaan tegen het einde van een kalendermaand. Het tweede lid bevat een voorschrift van dwingend recht; partijen vermogen niet een termijn korter dan één maand overeen te komen.

Dit voorschrift heeft slechts praktische betekenis voor het geval, dat partijen een kortere termijn zouden zijn overeengekomen; in dat geval zal de termijn verlengd worden tot één maand. Voor het overige kunnen partijen de termijnen regelen zoals zij dit wensen en, zo niets overeengekomen is, zal de termijn van drie maanden van lid 1 gelden.

De bepaling van het derde lid bevat niet een voorschrift van dwingend recht; in dit opzicht wijkt de modelwet af van artikel 75g, lid 2, van de Nederlandse wet.

Men kan de vraag stellen, wat het gevolg is van een opzegging op een termijn, die korter is dan die welke, volgens hetgeen hierboven is uiteengezet, tussen de partijen geldt.

Drie oplossingen kunnen overwogen worden:

a. de opzegging is van nul en gener waarde; de overeenkomst zal in stand blijven;

b. de opzegging heeft effect, maar niet dan tegen de dag waarop zij effect zou hebben gehad bij regelmatige opzegging;

c. de opzegging heeft het gewilde gevolg; de overeenkomst neemt een einde, maar de onregelmatige opzegging roept een verbintenis in het leven tot betaling van schadevergoeding.

Uit het hierna volgende artikel 13 blijkt, dat deze laatste oplossing is aanvaard. Het verdient vermelding, dat deze oplossing eveneens geldt, in geval van een ontijdige opzegging van een overeenkomst voor bepaalde tijd.

Artikel 12

Artikel 12 omschrijft de invloed welke het overlijden van een der partijen heeft op het voortbestaan van de overige betrekkingen, die de agentuurovereenkomst tussen partijen in het leven heeft geroepen.

De leden 1 en 2, welke regels van regelend recht bevatten, zijn van toepassing zowel op een overeenkomst voor bepaalde tijd als op een overeenkomst voor onbepaalde tijd.

Terwijl in beginsel, behoudens afwijkend beding, de overeenkomst door het overlijden van de handelsagent eindigt, wordt als het de principaal is die overlijdt, bij het ontbreken van een desbetreffende bepaling in de overeenkomst het voortbestaan van deze overeenkomst aangenomen. Dit verschil vindt zijn verklaring in de economische omstandigheden. In het algemeen komt het bij de handelsagent aan op zijn persoonlijk optreden, terwijl wat de principaal betreft meestal de onderneming als zodanig en niet zozeer de persoon van de eigenaar de factor is, die beslissend is voor de voortzetting van de zaken.

Toch werd het nuttig geoordeeld een bepaling op te nemen analoog aan het tweede lid van artikel 75h van de Nederlandse wet: in geval van overlijden van de principaal kunnen diens erven evenals de handelsagenten de overeenkomst beëindigen met een termijn van opzegging van drie maanden, welke opzegging moet geschieden negen maanden na het overlijden. Immers ook al is het waar, dat in het algemeen het wegvallen van het hoofd van de onderneming geen onoverkomelijk bezwaar oplevert voor de voortzetting van zaken, toch zal soms de instandhouding van de bedrijvigheid een bron van ernstige moeilijkheden kunnen worden.

Het zal duidelijk zijn, dat de bepaling van het tweede lid zonder betekenis is, indien partijen in hun overeenkomst deze figuur anders hebben geregeld.

Op te merken valt, dat de modelwet geen bepalingen bevat met betrekking tot het faillissement van een der partijen. In de drie landen treft men de regels betreffende de invloed van faillietverklaring op wederkerige overeenkomsten — regels die van land tot land verschillen — aan bij de algemene regeling van het faillissement. Dit is de reden, dat ook voor de agentuurovereenkomst de oplossing moet worden gevonden in het kader van de wetgeving op het faillissement.

Artikel 13

Dit artikel, ontleend aan artikel 75i van de Nederlandse wet, bevat een afwijking van de beginselen, die de overeenkomsten in het algemeen beheersen.

In de opzet van de modelwet vermag iedere partij een einde te maken aan de overeenkomst, zelfs zonder inachtneming van de overeengekomen of wettelijke termijn van opzegging. De partij die getroffen wordt door de ontijdige beëindiging van de overeenkomst, zal niet in rechte het in stand blijven van de overeenkomst vermogen te vorderen, doch zij zal, als het geval zich voordoet, schadevergoeding kunnen eisen.

Deze afwijking van het gemene recht wordt gerechtvaardigd door de omstandigheid, dat de agentuurovereenkomst gebaseerd is op de harmonie, die er moet heersen tussen personen die samenwerken. Wanneer dit voor de overeenkomst wezenlijk element niet langer aanwezig is, moet iedere partij de mogelijkheid hebben een einde aan de betrekkingen te maken, doch onder verplichting de andere partij schadeloos te stellen, tenzij de onmiddellijke beëindiging te billijken is vanwege een dringende reden. Het verdient de aandacht, dat het begrip «dringende reden» niet noodwendig een fout van de kant van de wederpartij onderstelt. Indien de dringende reden voortvloeit uit een foutief gedrag van de wederpartij, zal deze, afgezien van de sanctie die in de verbreking gelegen is, zich veroordeeld kunnen zien tot betaling van de schadevergoeding; daarop doelt het tweede lid.

De onmiddellijk ingaande beëindiging van de overeenkomst kan niet achteraf worden gegrond op een dringende reden, indien de omstandigheid die men als dringende reden wil invoeren niet onverwijld aan de wederpartij was medegedeeld.

Als voorbeeld van een dringende reden voor de principaal kan men noemen: de faillietverklaring van de agent, het aannemen van steekpenningen door de agent of het inbreuk maken op bepalingen van het contract, welke de agent verbieden om voor eigen rekening zaken te doen, dan wel op te treden als vertegenwoordiger van concurrerende ondernemingen; voor de agent: de aanstelling van een tweede agent, hoewel hem volgens de agentuurovereenkomst uitsluitende bevoegdheid toekwam, of het in artikel 9 behandelde geval dat de principaal geen gebruik maakt van de diensten van de agent dan wel daarvan in een belangrijk geringere mate gebruik maakt dan de agent mocht verwachten.

Men zou kunnen betogen, dat de in alinea 1 voorkomende woorden «en zonder dat de wederpartij daarin toestemt» overbodig zijn, omdat het partijen altijd vrij staat in onderling

overleg een overeenkomst te beëindigen. Dit zinsdeel is ontleend aan de Nederlandse wetgeving, waar het ingevoerd is door een amendement van de Kamer ⁽⁹⁾. Men heeft boven twijfel stellen, dat al is er in de wet een minimum termijn voor opzegging bepaald, waarvan partijen tevoren bij het aangaan harer overeenkomst niet mogen afwijken, niettemin een opzegging op een termijn korter dan dit minimum rechtmatig is, indien de wederpartij op dat ogenblik er mee instemt.

Het vierde lid, ontleend aan de Nederlandse wet, artikel 75i, lid 7, is ingegeven door de wenselijkheid om een partij te beschermen tegen het toepassen door de wederpartij van het begrip dringende reden op een wijze die strijdig is met de goede trouw. Deze bepaling belet partijen niet om in het contract te voorzien, dat als een daarin omschreven geval zich mocht voordoen, dit een dringende reden zal opleveren.

Artikel 14

De bron van artikel 14 is artikel 75m van de Nederlandse wet, dat zelf overgenomen is van artikel 1639w van het Burgerlijk Wetboek betreffende de arbeidsovereenkomst.

De grondgedachte van het artikel is, dat er twee grondig verschillende groepen van gevallen zijn waarin het gewenst is dat een partij zich tot de rechter kan wenden met het doel te bereiken dat er een einde komt aan de handelsagentuurovereenkomst.

Het gaat niet om een ontbinding van de overeenkomst met terugwerkende kracht, maar om een ontbinding voor de toekomst. Vandaar in de Franse tekst het gebruik van het woord « résiliation » ⁽¹⁰⁾.

De eerste grond voor de vordering tot ontbinding is de dringende reden. De ervaring leert, dat de in artikel 13 gebezigde omschrijving van de dringende reden : « omstandigheden die tengevolge hebben dat van de partij, die de overeenkomst beëindigt, redelijkerwijs niet kan gevergd worden de overeenkomst te laten voortduren », in bepaalde gevallen aanleiding kan geven tot twijfel. De eenzijdige beëindiging door een der partijen overeenkomstig artikel 13 brengt dikwijls een risico mee en, wanneer het een overeenkomst van lange duur betreft, een zeer zwaarwegend risico. Immers, indien de wederpartij met de beëindiging geen genoegen neemt en de rechter van

⁽⁹⁾ Vergelijk Canes, Arbeidscontract blz. 268/269.

⁽¹⁰⁾ Vergelijk de toelichting p. 61, van het Belgische wetsontwerp betreffende de Nederlandse tekst van het Burgerlijk Wetboek.

oordeel is, dat er geen dringende reden aanwezig was, blijkt daaruit dat de overeenkomst onrechtmatig beëindigd werd en is de partij die de overeenkomst beëindigd heeft tot schadevergoeding gehouden. Het is om deze reden dat artikel 14 voor een partij die meent dat er aanleiding is tot beëindiging wegens een dringende reden, de mogelijkheid opent om, zonder zelf de overeenkomst te beëindigen, zich tot de rechter te wenden met het verzoek een dadelijk of na korte tijd ingaande ontbinding uit te spreken. De partij wiens gedrag de ontbinding rechtvaardigt, zal schadevergoeding verschuldigd zijn. Het derde lid verwijst naar artikel 15, hetwelk dit punt behandelt.

De tweede reden op grond waarvan men een voortijdige beëindiging van de overeenkomst kan vragen is als volgt omschreven: « verandering in de omstandigheden, welke van dien aard is, dat de billijkheid eist dat aan de overeenkomst dadelijk of na korte tijd een einde wordt gemaakt ». Zoals reeds gezegd is deze bepaling ingegeven door artikel 75m van de Nederlandse wet. Echter is de gedachte, welke daaraan ten grondslag ligt, ook voor het Belgische en Luxemburgse recht niet nieuw.

Bij de regeling van de maatschap komt een bepaling voor die voorziet⁽¹⁾ in een situatie vergelijkbaar met die tussen principaal en handelsagent; in beide figuren werken personen samen tot één doel. Artikel 1871 van de Code Civil, waarvan artikel 1684 van het Nederlandse wetboek een vertaling is, schept voor een vennoot de mogelijkheid aan de rechter de ontbinding te vragen van de overeenkomst van maatschap op grond van wettige redenen. Onder dit begrip worden niet alleen gebracht gevallen van wanprestatie van de wederpartij, doch ook — onvoorzienbare zowel als voorzienbare — omstandigheden buiten wanprestatie, zoals ernstige en duurzame onenigheid tussen de vennoten of de duurzame slechte toestand van de zaken der vennootschap⁽¹⁾. Voorts kent het Belgische recht nog een dergelijke tussenkomst van de rechter voor de arbeidsovereenkomst, de handelshuur en de pacht, waarbij deze zijn beslissing neemt na de belangen van beide partijen te hebben afgewogen.

Tussen de gevallen waarin artikel 14, lid 1 onder b, toepassing zal vinden en de gevallen waarop artikel 13 het oog heeft, bestaat het volgende onderscheid. In artikel 13 betreft het omstandigheden van zodanige aard, dat zij rechtvaardigen, dat de principaal of de agent ontslag geeft of ontslag neemt op staande voet, hetgeen in de Nederlandse wet genoemd wordt « om dringende redenen »; dit ontslag zal gepaard gaan met een recht op schadevergoeding, zo

(¹¹) Vergelijk Frédéricq IV n° 259. Planiol et Ripert XI n° 1065.

dikwijls de oorzaak gelegen is in een gedraging van de wederpartij waarvoor deze een verwijt treft. In artikel 75m spreekt de Nederlandse wet van van « gewichtige redenen » ; het zijn omstandigheden, die rechtvaardigen dat de rechter de overeenkomst dadelijk of na enige tijd doet eindigen. Het zal daarbij de belangen van partijen afwegen en kan ingevolge het voorgestelde vierde lid bij ontbinding van de overeenkomst een vergoeding toekennen aan de wederpartij van degene die de ontbinding heeft gevraagd.

Het is van belang hier te vermelden wat de ervaring is geweest, die men in Nederland met deze nieuwe instelling heeft opgedaan.

Rechtspraak op artikel 75m is niet bekend ; daarentegen zijn er talrijke beslissingen gepubliceerd aangaande artikel 1639w van het Burgerlijk Wetboek, dat de ontbinding van arbeidsovereenkomsten betreft ⁽¹²⁾.

Een beschouwing van deze beslissingen toont aan, dat men op dit gebied geen algemene regels kan geven, doch dat alles zal afhangen van de bijzondere omstandigheden van elk geval, rekening gehouden met de belangen van beide partijen.

Bovendien blijkt duidelijk uit de bedoelde rechtspraak, dat men voor een goede werking van deze instelling moet kunnen beschikken over een versnelde procedure ; de uitspraak moet op korte termijn vallen.

De wetgever in Nederland heeft als oplossing aanvaard een requestprocedure waarbij de wederpartij geroepen wordt voor de kantonrechter, wiens uitspraak niet vatbaar is voor hoger beroep. De modelwet regelt dit punt niet ; de wetgever van ieder der drie landen moet er naar streven op dit stuk een bevredigende oplossing te vinden.

Tenslotte wordt opgemerkt, dat artikel 14 slechts een mogelijkheid toevoegt aan de vorderingen en verweren, waarover partijen bij de agentuurovereenkomst reeds beschikken uit krachte van de algemene beginselen van het verbintenissenrecht, waaronder de vordering op grond van artikel 1184 van het Belgische en Luxemburgse Wetboek en artikel 1302 van het Nederlandse B.W.

Artikel 15

Het betreft hier de vaststelling van de schadevergoeding welke de wederpartij verschuldigd is in de navolgende gevallen :

⁽¹²⁾ Men zie het overzicht bij E.W. Catz, Arbeidsovereenkomst, blz. 131 e.v.

Een der partijen is getroffen door een verbreking zonder inachtneming van een termijn of heeft de overeenkomst verbroken gezien onder voorgeven van een dringende reden, welke blijkt niet gegrond te zijn (artikel 13, lid 1); een partij was gedwongen de overeenkomst op staande voet te verbreken vanwege een dringende reden (artikel 13, lid 2) of haar beëindiging door de rechter te doen uitspreken op grond van omstandigheden welke een dringende reden opleveren (artikel 14, lid 1 onder a).

Het grondbeginsel voor de vergoeding, dat men terugvindt in artikel 75j van de Nederlandse wet, is: de toekenning aan de getroffen partij van een schadevergoeding bestaande in een gefixeerd bedrag, welke die partij ontheft van ieder bewijs omtrent de hoogte van het werkelijk geleden nadeel en dat gelijk is aan het loon, dat de handelsagent zou hebben ontvangen in geval van een normale beëindiging van de overeenkomst.

Hoe moet men de grondslag van deze gefixeerde schadevergoeding bepalen? Als regel zal het zijn het loon toekomende over het tijdvak van twaalf maanden dat aan de verbreking voorafging. Zo schrijft artikel 75j, tweede lid, van de Nederlandse wet voor, dat ter berekening van het loon wordt aangenomen het gemiddeld loon van de handelsagent over de laatst voorafgegane twaalf maanden of, indien de overeenkomst kortere tijd heeft bestaan, over die tijd.

Dit voorschrift is niet overgenomen, omdat een tijdvak van twaalf maanden niet als enig criterium kan worden aanvaard. Er kunnen zich allerlei figuren voordoen, waarbij de toepassing daarvan onmogelijk of dwaas zouden zijn. Men denke aan agentuurovereenkomsten die betreffen zeer kostbare goederen of prestaties, doch die slechts weinig talrijke transacties meebrengen: verkoop van vliegtuigen, onderhandelingen omtrent het instellen van onderzoeken met het oog op de exploitatie van mijnen; het kan voorkomen dat geen enkele transactie is tot stand gebracht in de loop van de twaalf maanden die aan de verbreking voorafgingen.

Deze overwegingen hebben tot de slotsom geleid, dat het voor de vaststelling van het gefixeerde bedrag voldoende is te bepalen, dat rekening moet worden gehouden met het in de voorafgaande tijd verdiende loon en met alle terzake dienende omstandigheden.

De toepassing van het lid 1 zou kunnen leiden tot buitensporige uitkomsten. Men mag b.v. aannemen dat in geval van een overeenkomst voor tien jaar, welke na twee jaar verbroken wordt, de toekenning van een som vertegenwoordigende het loon over acht jaar, bovenmatig zou zijn: de rechter heeft daarom krachtens het

tweede lid en overeenkomstig artikel 1639r, lid 5, van het Nederlandse Burgerlijk Wetboek, de bevoegdheid het bedrag aan te passen aan hetgeen naar billijkheid gerechtvaardigd is.

De getroffen partij kan in plaats van het gefixeerde bedrag, geregeld in leden 1 en 2, volledige vergoeding van de geleden schade vorderen, onder gehoudenheid dan de omvang daarvan te bewijzen (lid 3). Dit lid is ontleend aan artikel 75i, lid 3, van de Nederlandse wet.

In de modelwet is niet overgenomen de bepaling van artikel 75j, lid 3, volgens welke moratoire interesten beginnen te lopen van die dag waarop de agentuurovereenkomst is geëindigd.

Deze bepaling gaf aanleiding tot bezwaren van Belgische en Luxemburgse zijde, omdat zij niet overeenstemt met de in artikel 1153 van het Burgerlijk wetboek gestelde regel van gemeen recht. Krachtens de interpretatie, aan dit artikel in België en Luxemburg gegeven zal de schuldeiser die op een koopman een vordering uit hoofde van een handelsverrichting heeft, de moratoire interesten doen ingaan door een per eenvoudige brief gedane ingebrekestelling. De noodzaak van de afwijking van artikel 1153 van het Burgerlijk Wetboek wordt in België en in het Groothertogdom Luxemburg niet gevoeld. Men bemerke overigens dat er, inzake uit de arbeidsovereenkomsten ontstane schuldvorderingen geen uitzondering wordt gemaakt op artikel 1153.

Artikel 16

Tot 30 juli 1963 bevatte in geen der drie Beneluxlanden de wet een bepaling, die de strekking heeft een vergoeding toe te kennen aan de handelsagent, die de principaal -- of de werkgever zo het een handelsreiziger betreft -- een aanzienlijke en duurzame vergroting van zijn klantenkring heeft bezorgd.

Evenwel treft men in de moderne wetgevingen een stroming aan, die zich richt op een vergoeding voor de handelsagent ⁽¹³⁾. In België is onlangs bij de wet van 30 juli 1963 houdende vaststelling van het statuut der handelsvertegenwoordigers het principe ingevoerd (art. 15) waarbij aan de handelsvertegenwoordiger in bepaalde gevallen, een vergoeding wordt toegekend voor de klanten die hij bezorgd heeft.

⁽¹³⁾ Zie de Zwitserse wet, artikel 418u, de Duitse wet, artikel 89b, de code français du travail, artikel 29.

De Regeringen hebben een bepaling opgesteld met een dwingend karakter, maar die, naar hun voorstelling, slechts toepassing zal vinden in wel omschreven gevallen. Om een aanspraak op vergoeding in het leven te roepen is het niet voldoende, dat de hoeveelheid zaken of het aantal klanten van de principaal bij het einde van de agentuurovereenkomst is vermeerderd zonder dat de eigen krachtsinspanning van de agent de oorzaak daarvan was. Bovendien moet de vermeerdering aanmerkelijk en vooral duurzaam zijn.

Ook al is de rechter geroepen naar billijkheid over het bedrag van de vergoeding te oordelen, niettemin stelt de wet een maximum vast : het loon van één jaar, berekend naar het gemiddelde van de laatste vijf jaar of, indien de overeenkomst korter heeft geduurd, naar het gemiddelde van de gehele duur daarvan. Men vindt ditzelfde maximum in artikel 418u, lid 2, van de Zwitserse wet. Deze voor de rechter geldende limiet belet partijen niet om in hun contract een hogere vergoeding overeen te komen.

Het artikel bevat geen bepaling dat de aanspraak vervalt in geval van beëindiging van de overeenkomst door de principaal wegens een dringende reden, zoals de Duitse, Franse en Zwitserse wetten. Dit is met opzet geschied : het is immers mogelijk, dat tussen de ernstige tekortkoming van de handelsagent, welke de beëindiging rechtvaardigde en de ontwikkeling van de klantenkring generlei verband bestaat. Het eerste lid laat de rechter de vrijheid naar billijkheid te beslissen.

De aanspraak op vergoeding is een vermogensrecht van de agent en gaat daarom bij zijn overlijden over op zijn erven, ook al is de agentuurovereenkomst geëindigd door het overlijden van de agent.

Artikel 17

In de meeste wetgevingen van West-Europa treft men bepalingen aan omtrent het concurrentiebeding. Ingevolge artikel 1637x van het Nederlandse wetboek, krachtens artikel 75f van toepassing op de handelsagenten, moet het beding schriftelijk worden overeengekomen. De Belgische wet op het Bediendencontract, artikel 26, verklaart nietig een concurrentiebeding in overeenkomsten waarbij het loon een bedrag van 120.000 frank per jaar niet overschrijdt ; de wet van 30 juli 1963 tot instelling van het statuut der handelsvertegenwoordigers bepaalt de eisen, waaraan dit beding moet voldoen. De Luxemburgse wet van 7-6-1937, die een wettelijke regeling geeft voor het arbeidscontract van bedienden — zoals zij is gewijzigd door de wet van 20-4-1962 — verbiedt het concurrentie-

beding wanneer het loon fr. 150.000 per jaar niet bereikt ⁽¹⁴⁾. In ieder geval is de draagwijdte van het beding steeds beperkt wat betreft de aard van het werk van de werknemer, wat aangaat de gelding in tijd en omvang van gebied.

Het voorschrift van het eerste lid, dat een schriftelijke overeenkomst eist, komt overeen met de voormelde Nederlandse wet en met de wetgeving in Duitsland (artikel 90a) en Zwitserland (artikel 418d).

Het tweede lid is ingegeven door het derde lid van artikel 1637x van de Nederlandse wet en artikel 18 van de Belgische wet van 30 juli 1963. Dit lid bepaalt, dat de principaal geen rechten kan ontlenen aan een in de overeenkomst gemaakt concurrentiebeding wanneer aan de overeenkomst een einde is gekomen tengevolge van gedragingen van de principaal waarvoor hem verwijt treft.

De gevallen waarop deze bepaling het oog heeft, zijn stuk voor stuk opgesomd in het tweede lid van artikel 17 van de modelwet. De rechterlijke uitspraak, vermeld onder c, omvat de ontbinding door de rechter, geregeld in artikel 14, zomede de ontbinding uitgesproken krachtens artikel 1184 van het Burgerlijk Wetboek ⁽¹⁵⁾.

De leden 3 en 4 komen overeen met de leden 2 en 3 van het meergenoemde artikel 1637x.

Ingevolge het derde lid kan de rechter op verzoek van de handelsagent het beding geheel dan wel gedeeltelijk wat betreft de duur of het bestreken gebied tenietdoen. Indien de handelsagent door het beding onbillijk wordt benadeeld, houdt de rechter rekening met de rechtmatige belangen van de principaal; mogelijk zal de omstandigheid, dat deze, overeenkomstig artikel 16, aan de agent een vergoeding ter zake van een aanzienlijke vergroting van de klantenkring moet betalen, een rol in zijn beslissing kunnen spelen.

In het vierde lid zijn de termen « boete of schadevergoeding » gebezigd, omdat men alle gevallen heeft willen omvatten, die in de praktijk voorkomen.

De bevoegdheid welke de rechter krachtens dit lid heeft, om de bij overeenkomst tegen inbreuk op het concurrentiebeding bedreigde gevolgen te matigen, indien het bedongen bedrag hem bovenmatig voorkomt, betekent niet, dat dit bedrag de werkelijke schade niet zou kunnen te boven gaan; een strafbeding heeft een preventief karakter, dat men goed doet niet uit het oog te verliezen.

⁽¹⁴⁾ Het cijfer van fr. 150.000 kan krachtens de wet van 20.4.1962 worden gewijzigd; het is gekoppeld aan het indexcijfer 100 van de maand januari 1948.

⁽¹⁵⁾ Artikel 1302 van het Nederlandse wetboek.

Artikel 18

Het verdient aanbeveling op het stuk van verjaring zo min mogelijk af te wijken van het gemene recht. Daarom wordt voorgesteld een korte verjaringstermijn in het leven te roepen voor slechts twee soorten van vorderingen: die welke beogen schadevergoeding te verkrijgen in geval van onmiddellijke beëindiging van de overeenkomst (artikel 13) of in geval van haar ontbinding door de rechter (artikel 14), en die welke ten doel hebben een vergoeding voor aanbreng van klanten te verlangen (artikel 16). Toepassing van de verjaringstermijnen van het gemene recht in deze gevallen zou tot rechtsonzekerheid aanleiding geven.

Voor de op artikel 13 gegronde vorderingen voorziet de Nederlandse wet in artikel 751 een verjaring door verloop van zes maanden. In de modelwet is deze termijn verlengd tot een jaar, omdat de vaststelling van het te vorderen bedrag dikwijls nasporingen en berekeningen van ingewikkelde aard zal vergen, terwijl soms eerst aan het einde van een jaar kan blijken, wat precies aan de agent toekomt.

Artikel 19

Het werd gewenst geacht, de bepalingen van de modelwet welke van dwingende aard zijn, in dit artikel op te sommen ten einde twijfel daaromtrent te voorkomen.

In het analoge artikel van de Nederlandse wet (artikel 75p) zijn bepalingen opgesomd waarvan alleen niet mag afgeweken worden ten nadele van de handelsagent, terwijl bovendien dit verbod niet geldt indien de agent een rechtspersoon is.

De Regeringen zijn van oordeel dat van de in dit artikel opgenoemde bepalingen ook niet behoort te worden afgeweken ten nadele van de principaal. Zij zagen ook geen afdoende reden om voor de rechtspersonen een afwijkende regeling te treffen.